

Az értelmileg akadályozott iskoláskorú gyermekeket ellátó intézmények helyzete – kérdőíves felmérés eredményei

RADVÁNYI KATALIN, MEDE PERLA, REGÉNYI ENIKÓ MÁRIA
radvani@barczy.elte.hu, medeperla@gmail.com,
regenyi.eniko@barczy.elte.hu

Absztrakt

Az értelmileg akadályozott iskoláskorú gyermekek körében végzett vizsgálatok során egyre nagyobb hangsúlyt kap az intézményi szerkezeti felépítés és a fejlettségi típusok párhuzamos vizsgálata. Jelen vizsgálatunk 2009. májusában zajlott bázisintézményeink bevonásával. Eredményeink bemutatása után az összegzésben fogalmazzuk meg a szakmai tennivalókat.

Kulcsszavak: ÉA iskoláskorú gyermekek, problémák KÁI

---

1. Bevezetés

Az értelmi akadályozottság (középsúlyos, súlyos fokú értelmi fogyatékoság) fogalma Magyarországon a nemzetközi trendeket követve jelentős változásokon ment keresztül (Hatos, 2008). A tudományos értelmezések minden időben befolyásolják a kutatási trendeket. Ezek a kutatások az adott területen egyrészt a pszichológiai és gyógypedagógiai diagnosztika, a mikro-, mezo- és makrokörnyezet területeit érintik. Előtérbe került a szociális készségek és adaptív jártasságok vizsgálata (RADVÁNYI 2001), valamint a kommunikáció fejlődésének és fejleszhetőségének vizsgálata (RADVÁNYI 2009; PLÉH-LUKÁCS-RACSMÁNY 2004)

Új szemlélet megjelenését érhetjük tetten a közoktatási törvény 2006-os módosításában, amelyben a legsúlyosabb fokban fogyatékos személyek ellátása is tankötelezettség körében valósul meg. Számukra létrehozott egy új ellátási formát, az ún. fejlesztő iskolát. A jelenleg hatályos közoktatási törvény 30/A. § (2) pontja kimondja:

„A fejlesztő iskolai oktatásban a tanulókat a fogyatékoságuk, fejlettségük és életkoruk alapján osztják be fejlesztő csoportokba.” Tudjuk, hogy a törvénynek ez a paragrafusa szó szerint nem értelmezhető, hiszen ez a gyakorlatban azt jelentené, hogy minden tanuló számára külön csoportot kell létrehozni. A gyakorlatban a törvény megváltozása előtt is gyakran ellátták a KÁI-ban (középsúlyos fokban értelmi fogyatékosok általános iskolája) a súlyosabban sérülteket. (Vö.: RADVÁNYI–REGÉNYI–MEDE–BARTHEL 2006) A törvényt módosítás kapcsán korábban – egy nemzetközi projekthez kapcsolódva – már vizsgáltuk, hogy a KÁI-ban milyen formában és mértékben jelenik meg a súlyosan és halmozottan fogyatékos tanuló ellátása. (RADVÁNYI–REGÉNYI–MEDE–BARTHEL 2006)

Eközben – különösen az utóbbi években – az ellátórendszerben is jelentős változások következtek be. Egyrészt bővült az ellátások köre, ez növelte az elnevezések számát, ami sajnos a mindennapok gyakorlatában gyakran nem jár együtt az átláthatóság növekedésével. Tendenciaként érzékelhető, hogy az értelmi fogyatékoság terminológiájában a középsúlyos értelmi fogyatékos személyek (mint az értelmi akadályozottság egy szintje) helyzete az intézményrendszerben bizonytalanná vált, gyakran tapasztalható az úgynevezett „eggyel feljebb” integráció, ami azt jelenti, hogy az enyhe fokban sérültek általános iskolájában középsúlyos értelmi fogyatékos gyermekeket is oktatnak.

Jelenlegi felmérésünkben arra kerestük a választ, hogy a törvényileg még mindig KÁI-nak nevezett intézményekben vannak-e súlyosan fogyatékosok, az itt tanuló gyerekeket milyen szakemberek látják el, és fejlesztésükre milyen módszereket alkalmaznak?

Indokolja vizsgálatunkat az is, hogy a gyógypedagógus-képzés BA-MA gyakorlati óraszámja megemelkedett, a hallgatók képzésében színvonalas gyakorlólhelyekre van szükség.

2. A felmérés leírása

2.1 A felmérés módszere

Kérdőíves felmérést végeztünk a következő témakörökben:

- Intézmény adatai
- Fenntartó
- Intézményi önállóság
- Ellátottak köre, száma
- Személyi feltételek
- Szolgáltatások típusai
- Fejlesztések típusa
- Intézményi együttműködések
- Problémák

2.2. Mintaválasztás módja

2009 tavaszán találkoztunk az intézmények képviselőivel. Ezek után küldtük ki a kérdőíveket a megbeszélésen részt vett 30 helyszínre. Az előzetes egyeztetés ellenére csupán 14 helyről kaptunk vissza értékelhető adatokat. Mivel most csak az iskolák adatait összesítjük, a jelen feldolgozásban 12 helyszín adatai szerepelnek, ebből 1 budapesti és 11 vidéki intézmény (2 helyszín korai fejlesztő volt).

Köszönjük a kérdőívet kitöltők és visszaküldők együttműködését!

3. A felmérés eredményei

3.1. Az intézmények elnevezése

Az 1. táblázatban az összes felkért intézmény profiljára utaló elnevezéseket olvashatjuk. Még a területen dolgozó szakemberek számára is meglehetősen nehéz lehet az

Intézmény elnevezése/típus	Kérdőív
Általános Iskola és Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény	-
Általános Iskola és Készségfejlesztő Speciális Szakiskola Kollégium és Pedagógiai Szakszolgálat	x
Általános Iskola és Óvoda Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény	x
Általános Iskola, Diákotthon és Speciális Szakiskola	-
Általános Iskola, Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, Diákotthon, és Gyermekotthon	-
Általános Iskola, Előkészítő Készségfejlesztő Speciális Szakiskola és Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény	-
Általános Iskola, Óvoda és Készségfejlesztő Speciális Szakiskola	-
Általános Iskola, Speciális Szakiskola, Diákotthon és Gyermekotthon	-
Általános Iskola, Speciális Szakiskola, Készségfejlesztő Speciális Szakiskola, Diákotthon, Gyermekotthon	x
Általános Iskola, Speciális Szakiskola, Kollégium és Pedagógiai Szakszolgálat	-
Általános Iskola, Speciális Szakiskola, Kollégium, Pedagógiai Szakszolgálat és Gyermekotthon	-
Általános Iskolája, Szakiskola, Kollégium és Gyermekotthon	x
Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény	x
Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, Általános Iskola és Speciális Szakiskola	-
Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, Szakiskola és Diákotthon	x
Gyógypedagógiai Nevelési Oktatási Intézmény és Készségfejlesztő Speciális Szakiskola	-
Készségfejlesztő Óvoda, Általános Iskola és Speciális Szakiskola	x
Közoktatási Intézmény; Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény és Diákotthon	x
Közoktatási Intézménye és Gyermekotthona	-
Közoktatási Szakszolgálati és Gyermekvédelmi Intézménye	-
Nevelési- Oktatási Integrációs Központ, Egységes Módszertani Intézmény, Óvoda, Általános Iskola, Speciális Szakiskola	x
Óvoda, Általános Iskola Készségfejlesztő Speciális Szakiskola és Pedagógiai Szakszolgálat	-
Óvoda, Általános Iskola, Készségfejlesztő Speciális Szakiskola és Kollégium	x
Óvoda, Általános Iskola, Készségfejlesztő Speciális Szakiskola, Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, Diákotthon és Gyermekotthon	-
Óvoda, Általános Iskola, Készségfejlesztő Speciális Szakiskola, Kollégium és Különleges Gyermekotthon	x
Óvoda, Általános Iskola, Közösségfejlesztő Szakiskola és Diákotthon	-
Óvoda, Általános Iskola, Speciális Szakiskola, Diákotthon és Gyermekotthon	-
Óvoda, Korai Fejlesztő Módszertani Központ	x
Pedagógiai Szakszolgálat: Korai Fejlesztő, Gyógypedagógiai Tanácsadó és Gondozó Központ	x
Többcélú Gyógypedagógiai Intézmény	x

1. táblázat: Az intézmények profil szerinti megoszlása

eligazodás. Gondoljuk át, hogy a nem szakemberek számára az elnevezések mennyire nyújthatnak támpontot a szükséges ellátáshoz illeszkedő intézmény kiválasztásában. (Az intézmények elnevezéséből kihagytuk a helyszínrre utaló részt, ennek a felsorolásnál nincs jelentősége.)

A táblázat egyben azt is bemutatja, hogy az előzetes felkérésnek hány intézmény tett eleget.

3.2. Az intézmények adatai

Összesen 12 iskolából (11 KÁI és 1 ÉÁI) kaptunk vissza értékelhető válaszokat. Valamennyi önkormányzati fenntartású intézmény, amiből 8 megyei, 3 városi, 1 pedig kerületi fenntartású.

A felmért intézmények közül 2 helyszín kizárólag bentlakásos, 3 csak bejárásos formában nyújt szolgáltatást, a többi (7 intézmény) vegyes profilú a bejárás szempontjából.

10 önálló működésű, 2 összevont intézmény, melyek nem SNI gyermekeket ellátó intézményekkel kerültek összevonásra.

Int. sorsz	Korai fejlesztés	Óvoda	KÁI	EÁI	Előkészítő szakiskola	Speciális szakiskola	Készségfejlesztő speciális szakiskola
1.		x	x		x		x
2.	x		x	x	x		x
3.				x		x	x
4.			x	x	x		x
5.		x	x	x			
6.	x	x	x		x		x
7.		x	x		x		x
8.		x	x		x		x
9.	x	x	x	x	x		x
10.	x	x	x	x	x		x
11.		x	x	x	x		x
12.			x		x		x
Össz.	4	8	11	7	10	1	11

2. táblázat: Az intézmények által nyújtott közoktatási formák

A felmérésben részt vevő intézmények közül egy KÁI nem biztosít a profiljának megfelelő középfokú oktatást, és egy EÁI esetében annak ellenére van készségfejlesztő speciális szakiskola, hogy általános iskolai szinten nem nyújt ennek a súlyossági foknak megfelelő ellátást (nincs KÁI).

3.3. Szakszolgáltatások és egyéb szolgáltatások

Rákérdeztünk a szakszolgáltatások és egyéb szolgáltatások rendszerére (3. táblázat). Az egyéb szolgáltatások esetében a válaszadás nyitott kérdés formában történt, az intézmények saját maguk nevezték meg szolgáltatásaikat.

	a szolgáltatás megnevezése	előfordulási gyakorisága
Szakszolgáltatás	Logopédia	6 helyen
	Gyógytestnevelés	4 helyen
	Konduktív pedagógia	2 helyen
	Utazótanár	1 helyen
Egyéb szolgáltatások	Pedagógiai Szakszolgálat	4 helyen
	Autista csoport	2 helyen
	„Fejlesztő iskola”	2 helyen

3. táblázat: Szakszolgáltatások és egyéb szolgáltatások

3.4. A szakellátás létszámadatai

A közoktatási törvény 121 § (28) pontja szerint „...az illetékes szakértői bizottság által meghatározottak szerinti foglalkozáshoz szükséges szakirányú végzettségű gyógy-pedagógus foglalkoztatása”. A gyógypedagógia alapszak képzési és kimeneti követelményeiről szóló 15/2006 (IV. 03.) OM rendelet alapján szakirányú végzettségnek ezekben az intézményekben gyógypedagógia szakon értelmileg akadályozottak pedagógiája szakirányon megszerzett diploma számít.

A 4. táblázat első felében az ellátottak körét soroljuk fel, a táblázat második részében az adott intézményben szakirányú végzettséggel dolgozó gyógypedagógusok száma szerepel (na = nincs adat)

Int. sorsz.	1. Enyhe ÉF	2. Középsúlyos ÉF	3. Súlyos ÉF	4. Halmozott Fogyatékos	5. Autista	1-5. oszlop összesen	Egy ÉA szakir. végz. gyp-ra jutó tan. 2-5. oszl.	Gyógypedagógusok száma		
								Összes	ÉA szakir. végz.	Egyéb végz.
1.	0	70	0	16	0	86	3,9	35	22	13
2.	116	120	92	0	21	349	12,5	35	17	18
3.	153	8	0	0	0	161	na	na	na	na
4.	295	125	0	0	0	422	2,2	61	58	3
5.	66	42	0	0	0	104	1,0	48	42	6
6.	0	133	5	5	na	143	7,9	19	18	1
7.	0	154	0	14	0	168	8,0	21	21	0
8.	0		105	0	0	105	6,2	32	17	15
9.	26	146	13	0	0	185	9,4	18	17	1
10.	107	42	4	7	na	160	0,9	74	60	14
11.	86	142	3	0	0	231	6,3	39	23	16
12.	0	43	0	3	0	46	6,6	9	7	2

4. táblázat: A szakellátás létszámadatai

Igen nagy eltérés mutatkozik abban, hogy egy-egy intézményben hány tanulót lát el egy gyógypedagógus (ld. összesen 1-5. oszlop). Erre a jelenségre nem tudunk a felmérés alapján okot találni, arra sem, hogy bizonyos helyszíneken miért ilyen alacsony az értelmileg akadályozott szakos szakemberek aránya (2. sor). A korábbi hivatkozások alapján ez az arány a 2-5. oszlop összege, vagyis a szakirányú végzettséggel elláthatók száma, és az értelmileg akadályozottak szakirányon végzetek száma.

A 2. sorban a bejárás szempontjából vegyes profilú enyhe és középsúlyos fokban értelmi fogyatékos gyermekek iskolai fejlesztésénél a 41 megjelölt osztálytanítóra 35 gyógypedagógus jut.

3.5. Szakemberellátottság

Az intézményekben dolgozó szakemberellátottságot mind végzettségük, mind a státuszok tekintetében megvizsgáltuk.

Gyógypedagógiai végzettség	megjelenése (N=)
Értelmileg akadályozottak gyógypedagógusa	302
Tanulásban akadályozottak gyógypedagógusa	29
Tiflopedagógus	3
Szurdopedagógus	5
Szomatopedagógus	10
Pszichopedagógus	13
Logopédus	14
Összes végzettség	376

5. táblázat: Szakemberek gyógypedagógiai végzettség szerinti megoszlása

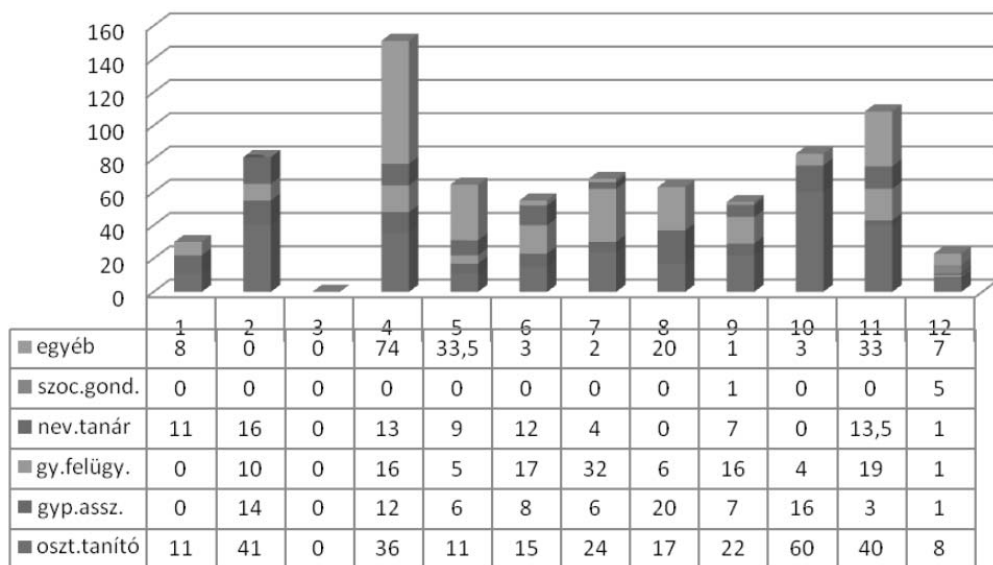
A táblázat mutatja az intézményekben dolgozó gyógypedagógusok végzettség szerinti megoszlását. A kérdőívből nem derül ki, hogy ezek a végzettségek időnként szakpárosítást jelentenek-e valamint, hogy az értelmileg akadályozottak megjelölt szakvégzettség esetén milyen arányú az oligofrénpedagógusok részvétele. A szak elnevezése a '90-es évek közepén változott, jelentősen kibővített képzést jelent.

Konkrétan rákérdeztünk a nem gyógypedagógus végzettségű szakemberekre is. 8-8 esetben gyógytornász és konduktor, 5 esetben pszichológus, 3 esetben szociális munkás végzettséget neveztek meg.

Általunk meg nem nevezett egyéb szakemberek ennél jóval nagyobb arányban vesznek részt az oktató tevékenységben (83 fő).

Az egyéb végzettségűek megjelölésénél a következők adódtak: óvónő, tanító, tanár, szociálpedagógus, gyógy-testnevelő, faipari szakoktató, kézműves szakoktató, drámapedagógus, gyermekvédelmi felelős, testnevelő

A szakemberek a következő státuszokban dolgoznak:

1. ábra: A státuszok megoszlása intézményenként

Kiugróan magas az osztálytanítók és az „egyéb” szakemberek aránya. (1. ábra) Az „egyéb” kategóriában megjelöltek: könyvtáros, dajka, gyermekvédelmi szakember, utazótanár, rehabilitációs- rehabilitációs fejlesztő szakember, logopédiai szakszolgáltatást nyújtó szakember (18), gyógytornász. 7 intézmény nem adta meg a státusz megnevezését.

3.5. Fejlesztés típusai

Megkérdeztük, hogy a gyógypedagógiai ellátáson kívül az egyes intézményekben milyen egyéb fejlesztések állnak rendelkezésre.

Logo-pédia	Gyógy-test-nevelés	Kiegészítő fejlesztő eljárások (helyszínek száma)									
		Lovas-terápia	Zene-terápia	ULL-WILA	Szenzoros integrációs terápia	Kutyás terápia	Gyógy-úszás	Dráma-pedagógia	Tánc-terápia	Képző-művészeti terápia	Egyéb
12	11	6	5	2	6	6	5	2	2	3	13 féle

6. táblázat: Fejlesztések típusai

13 esetben jelöltek meg egyéb fejlesztést, mint (a kérdőívből kimásolva): MHGY, Montessori, báb terápia, számítógép, sport, Delacato, Frostig, HRG, DSGM, AAK, Tibeti hangterápia, Snoozelen, alapozó terápia

A 6. táblázatból jól látható, hogy meglehetősen széles választék áll rendelkezésre.

3.6. Intézményi együttműködések

Fontosnak tartottuk, hogy ne csak az intézményen belüli kapcsolatokra kérdezzünk rá, hanem az intézményen kívüli lehetőségekre is, mert ezek nagymértékben befolyásolhatják az ellátást.

Ezért megkérdeztük, hogy milyen intézményekkel, milyen kapcsolataik vannak és a következő eredményeket kapuk (7. táblázat):

a kérdőívben megadott intézménytípusok	előfordulási gyakoriság	együttműködés területei intézmények által felsorolva
támogató szolgálat	9	szállítás, család gondozás
iskola	12	szakmai munkaközösség, versenyek, gyógypedagógiai tanácsadás, mentori segítség, üdülés, szakmai programok, tapasztalatsere
szociális intézmények	7	ÉNO, gyermekvédelem, kulturális együttműködés, munkaközösség, sport, felnőttkori elhelyezés, kistérségi szociális ellátó központ
egyéb	8	munkaügyi központ, külső munkahelyek (MHGY), alapítványok, felsőoktatás (gyakorlat), iparkamara, polgármesteri hivatal, civilek, MÜK, szakértői bizottság, külső munkahelyek, szponzorok, ért. fogy. sportszövetség

7. táblázat: Intézmények közötti együttműködések fajtái

A más intézményekkel történő együttműködések mind számuk, mind formájuk tekintetében igen változatosak.

3.7. Problémák

Az előzetes beszélgetések alapján 3 olyan területről esett a legtöbbször szó, ahol problémák jelentkeznek. Ezek: adminisztráció, oktatás, tárgyi ellátottság. Lehetőséget kívántunk adni, hogy esetenként más nehézségeket is felsoroljanak a válaszaikban, ezért egy „egyéb” kategóriát is megjelöltünk. A következő válaszok adódtak:

Az adminisztráció terén:

A kategóriában mindössze 6 esetben kaptunk leírást. Ezek szerint egyre több az adminisztrációs munka. A helyzetet tovább nehezíti, hogy az iskolai dokumentumok nagy része elavult, nem felel meg a velük szemben támasztott kritériumoknak (például a diákokon naplóját emelték ki).

Az oktatás terén:

Ezen a területen 5 esetben kaptunk visszajelzést. Két esetben is az integrációt nevezik meg mint problémát; legfőképp a diákok év közbeni fluktuációja jelent gondot. Problémaként jelölték meg a kollégák a tankönyvellátást, ill. a tankönyvek mellől hiányzó irányító tanmeneteket, tanári kézikönyveket.

A tárgyi ellátottság terén:

Ebben a témakörben 6 visszajelzést kaptunk. A válaszok alapján az esetek többségében (6 helyen = 50%) a költségvetés csökkenése és a nehéz pályáztatási rendszer miatt rossz az intézmények tárgyi ellátottsága.

Pozitívumként meg kell említeni, hogy a felmerülő problémák mellett két helyről megfelelő eszközellátottságról kaptunk visszajelzést.

Egyéb problémák:

Itt is 6 esetben kaptunk visszajelzéseket, ezek a következők:

1. szakmai érdekképviselő nagymértékű hiánya. Az egyik intézmény ebben a kategóriában jelezte a költségvetési hiányt, amit más intézmények a tárgyi eszközöknél jelöltek meg.
2. pályázási lehetőségek megnehezítése (ami más intézmények által szintén a tárgyi eszközökkel kapcsolatosan megjelölt probléma),
3. az összevonas veszélye.

Problémák valamennyi felkínált területen adódnak. Ezek nagy része anyagi jellegű, máshol úgy tűnik, hogy a válaszadók gátolva érzik magukat a szakmai előrelépés megvalósításában. A válaszokból arra lehet következtetni, hogy az intézmények nehéz körülmények között végzett munka mellett olyan fenyegetettséget élnek meg, ami nem pusztán a szakemberek mindennapos munkáját nehezíti meg, hanem kihat az ellátottak megfelelő fejlesztésére is.

4. Összefoglalás

A felmérésünk adatoktól független konklúziója az alacsony válaszadási hajlandóság. Ezzel a jelenséggel a jövőben mindenképpen foglalkozni kell.

A válaszadók bőséges adatszolgáltatást nyújtottak rendelkezésünkre.

A nehezebben értelmezhető válaszok részben a pontatlan kérdésfeltevések következményei lehetnek. Néhány esetben viszont úgy tűnik, hogy a szakmán belül intenzívebb kommunikációra lenne szükség. Példák erre: a szakszolgáltatásoknál felsorolásra került a gyógytestnevelés és a logopédia, majd ugyan ezek a kiegészítő fejlesztéseknél is megjelennek.

A felkért intézmények címéből az elnevezéseket (típusokat) összesítettük, gyakorlatilag nem találtunk két hasonló elnevezésű intézményt. Csoportokat nem tudtunk alkotni. Lehet, hogy az elnevezések kiválasztói törvényi szabályozás alapján tették meg javaslataikat. Ez a jelenség azonban mindenféleképpen túlzás.

A szolgáltatási típusok területén az intézmények megfelelő repertoárral rendelkeznek. Az egy főre jutó ellátottak száma nagyon eltérő.

A szakmai profilhoz képest az intézményben dolgozók végzettségei széles skálán mozognak. Igen különféle területen végeztek végeznek itt munkát. Jelen vizsgálat nem tér ki annak vizsgálatára, hogy az ilyen összetettség milyen szakmai haszonnal jár az adott intézménytípusban.

A vizsgálat nyomán további kérdések merülnek fel. Ilyen például, hogy az egyik intézményben megjelölt 41 osztálytanítói státuszt 35 gyógypedagógus látja el. Milyen végzettségű a többi 6 személy.

A fejlesztés típusainak felsorolásánál azon túl, hogy ugyancsak a lehetőségek széles köre tapasztalható, el kell gondolkodni azon, hogy a következtetlenül használt terápia és fejlesztés fogalmak milyen súllyal jelennek meg a szakmában.

Említésre érdemes, hogy külön kategóriaként jelöltük meg a súlyos fogyatékos és a halmozottan fogyatékos személyeket, ez utóbbinál a társuló fogyatékoságokat is kértük felsorolni. A két kategória hasonló értelmezésére enged következtetni, hogy a halmozott fogyatékos kategóriában sehol nem jelölték meg, hogy milyen sérülései vannak a személynek.

Szem előtt tartva, hogy a vizsgálat nem reprezentatív néhány eredmény mégis felhívó jelleggel kell, hogy bírjon. Pozitívként a kezdeményezések sokszínűségét tapasztalhattuk, amely mind a fejlesztések jellegében, mind a külső kapcsolatrendszerekben tetten érhető. További kutatásra inspirál a személyi ellátottság néhány mutatója. A problémák precíz felsorolása a döntéshozók számára is felhívó jelleggel kell, hogy bírjon.

Irodalom

HATOS GYULA (2008): *Az értelmi akadályozottsággal élő emberek*. APC Stúdió.

RADVÁNYI KATALIN: Kromoszóma-rendellenesség miatt fejlődési elmaradást mutató Down-szindrómás személyek nyelvi készségeinek vizsgálata. In.: Gervain J. – Kovács K. – Lukács Á. – Racsmány M. (szerk.): *Az ezerarcú elme. Tanulmányok Pléb Csaba 60. születésnapjára*. Akadémiai K., Budapest, 2005. 88–101.

PLÉH CS. – LUKÁCS Á. – RACSMÁNY M. – KOVÁCS I. (2004): Másféle, fogyatékos vagy csak lassabb: A Williams-szindróma és a genetikai eredetű kognitív zavarok értelmezése. In. Győri

- Miklós (szerk.): *Az emberi megismerés kibontakozása: társas kogníció, nyelv, emlékezet*. Budapest: Gondolat. 69–82.
- LUKÁCS, Á. – PLÉH, CS. – RACSMÁNY, M. (2004): Language in Hungarian children with Williams syndrome. In: Susanne Bartke and Julia Siegmüller (eds.) *Williams Syndrome across Languages*. Amsterdam: John Benjamins. 187–220.
- RADVÁNYI KATALIN – REGÉNYI ENIKŐ – MEDE PERLA – BARTHEL BETTY (2006): *Kinder mit schwerer und Mehrfachbehinderung in Schulen für Kinder mit geistiger Behinderung in Ungarn*, Vorlesung an der Dozenten Tagung Wien.

Törvények

1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról
2006. évi LXXI. törvény a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény módosításáról
15/2006 (IV. 03.) OM rendelet az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről

---

1 %-OS FELAJÁNLÁS

A Magyar Gyógypedagógusok Egyesülete céljai között a megalakulásától kezdve szerepel a Gyógypedagógiai Szemle megjelentetése. Kérjük olvasóinkat, hogy személyi jövedelemadójuk 1 %-ának felajánlásával támogassák az Egyesületet annak érdekében, hogy a lap folyamatosan meg tudjon jelenni.

Adószám: 19024251-1-42